

Ezechiel v Babylóně

598 AŽ 571 PŘ. KR.

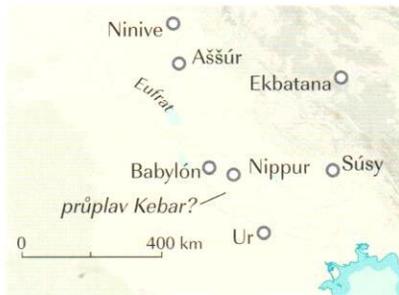
Jeruzalém a Babylón od sebe dělila vzdálenost přibližně 1300 km. Babylónská říše byla tehdy největší říší světa. Patřil do ní Přední východ a východní pobřeží Středoziemního moře. Když roku 587 př. Kr. do Babylónu dorazili judští vyhnanci, je možné, že se zde setkali se svými krajany, kteří byli vysídleni o desetiletí dříve v létě 597 př. Kr. (2Kr 24,10–16). V první vlně přesídlenců byl také osmnáctiletý král Jójakín a mladý muž jménem Ezechiel.

Ezechiel nežil v samotném městě Babylón, nýbrž u průplavu Kebaru. Asi pět let po přesídlení do Babylónie měl zvláštní vidění. Některé jeho rané vize možná pronikly k těm, kdo zůstali v Jeruzalémě (zdá se, že Ezechiel věděl o Jeremjášovi, Jeremjáš však o Ezechielových zvěstech nic nevěděl), ovšem mnohá svá prorocká vidění měl až po pádu Jeruzaléma.

Poslední proroctví, ve kterém předpověděl hranice obnoveného Izraele a podobu „ideálního“ chrámu, proslavil roku 571 př. Kr., tedy ve 27. roce babylónského exilu. Tou dobou byla hlavní vlna judských přesídlenců, tedy těch, kdo zažili zničení Jeruzaléma, v Babylóně patnáct let. Naděje na návrat se zdály nulové.

U ŘEK BABYLÓNSKÝCH...

V Babylónii se Ezechiel usadil u průplavu Kebaru (Ez 1,1.3; 3,15.23; 10,15.20.22; 43,3). Tento průplav se od Eufratu odpojoval kousek nad městem Babylón, vedl vodu kolem starověkého města Nippuru a nakonec se znovu napojoval na Eufrat jižně od Uruku. Sídliště, kde Ezechiel přebýval, se jmenovalo Tel Abíb (Ez 3,15). Možná, že přesídlenci s plácem sedávali právě u této „babylónské řeky“ (Ž 137,1), u průplavu Kebaru.

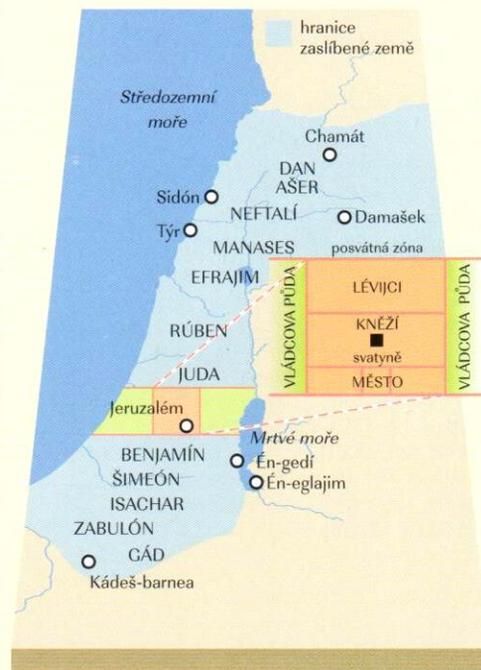


Ezechielova proroctví

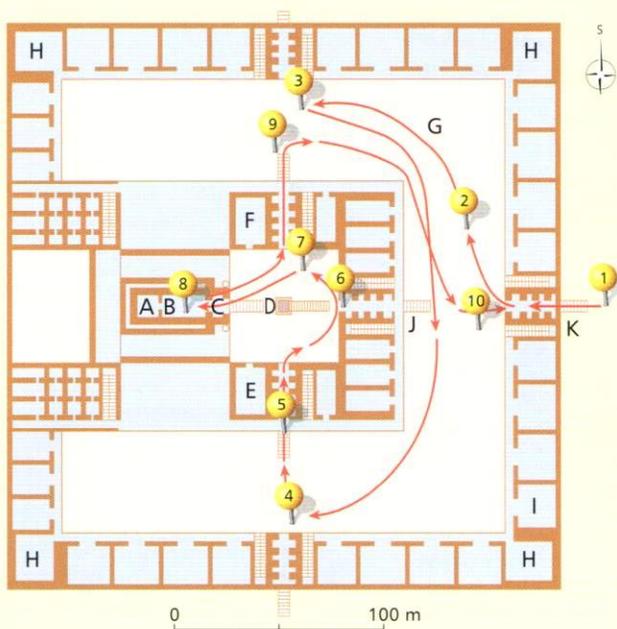
Podle údajů v knize Ezechiel působil Ezechiel jako prorok po dobu téměř třiceti let. Řadu proroctví proslavil na počátku a dvě významná proroctví spadají na konec jeho působení. Ezechielovi bylo v době příjezdu do Babylónie asi 25 let a v době jeho prvních proroctví mu bylo 30 let (Ez 1,1). Když měl svá poslední vidění, bylo mu asi 57 let. Tehdy měl vidění ideálního chrámu v srdci ideálního Izraele, jehož hranice odpovídaly hranicím popsaným Mojžíšem v Nu 34. Na rozdíl od dřívějšího uspořádání měl být, podle Ezechiele, Izrael rozdělen horizontálně na dvanáct dílů, z nichž každý by patřil jednomu z izraelských kmenů.

EZECHIELŮV IDEÁLNÍ IZRAEL (Ez 47,13 – 48,29)

V Ezechielově vidění obnoveného Izraele měla země stejné hranice, jaké stanovil Mojžíš. Izrael je rozdělen do dvanácti horizontálních pásů, které slouží jako kmenová území. Ve středu Izraele měl být vyhrazen díl země 13 km dlouhý a 10 km široký, jakási posvátná zóna (Ez 45,1–8), kde se měl nacházet chrám, země pro lévce a na každé straně pozemek pro knížete či krále.



- 598/597 př. Kr. Ezechielův příchod do Babylónie.
- 593 př. Kr. První vidění (5. roku, 4. měsíce a 5. dne exilu – Ez 1,2).
- 592 př. Kr. První vidění chrámu (6. roku, 6. měsíce a 5. dne – Ez 8,1).
- 591 př. Kr. Izraelští starší se dotazují Hospodina (7. roku, 5. měsíce a 10. dne Ez 20,1).
- 588/587 př. Kr. Obléhání Jeruzaléma (9. roku, 10. měsíce a 10. dne – Ez 24,1).
- 587 př. Kr. Varování Egyptu (10. roku, 10. měsíce a 12. dne – Ez 29,1).
- 587/586 př. Kr. Varování Týru (Ez 26,1) a dvě varování Egyptu (Ez 30,20; 31,1) – všechna v 11. roce.
- 585 př. Kr. Jeden z těch, kdo vyvázli z Jeruzaléma, přináší zprávu o zničení města (12. roku, 10. měsíce a 5. dne – Ez 33,21). Další varování Egyptu (12. roku, 12. měsíce 1. až 5. dne – Ez 32,1; 32,17).



- 573 př. Kr. Vidění chrámu (25. roku, 1. měsíce a 10. dne – Ez 40,1).
- 571 př. Kr. Babylón porazí Egypt (27. roku, 1. měsíce, 1. dne – Ez 39,17).

Ezechielův ideální chrám (Ez 40,1 – 42,20)

Čtrnáct let po zničení Šalomounova chrámu je Ezechielovi ve vidění ukázán nový chrám, po kterém jej provede andělský průvodce. Dokonalá symetrie chrámu je odrazem jeho duchovní dokonalosti.

EZECHIELOVA OBHLÍDKA CHRÁMU

1. Ezechiel začne vstupní branou, odkud pokračuje po schodišti do chodby.
2. Chodba vede na vnější nádvoří (Ez 40,6).
3. Je mu ukázána severní brána (Ez 40,20).
4. Je doveden k jižní bráně (Ez 40,24).
5. Přichází na vnitřní nádvoří (Ez 40,28).
6. Je odveden k východní bráně vnitřního nádvoří (Ez 40,32).
7. Jde k severní bráně vnitřního nádvoří, u které byly komory na přípravu obětních zvířat (Ez 40,35–43).
8. Je odveden do chrámové předsíně a svatyně (Ez 40,48 – 41,2). Ezechielův průvodce změří velesvatyni (Ez 41,3–4).
9. Z vnitřního nádvoří vyjdou severní branou, u které uvidí komory pro kněží (Ez 42,1–14).
10. Nakonec Ezechiel a jeho průvodce vyjdou z chrámu východní branou. Odtud Ezechiel spatří návrat Hospodinovy slávy (Ez 43,1–12).

A: Velesvatyně (Ez 41,4); B: Svatyně (Ez 41,3); C: Vchod do chrámu (Ez 41,2); D: Oltář (Ez 43,13–17); E: Komora pro kněze, kteří drží stráž u oltáře (Ez 40,46); F: Komora pro kněze, kteří slouží v chrámu (Ez 40,45); G: Vnější nádvoří s 30 komorami (Ez 40,17); H: Vnější kuchyně (Ez 46,21–24); I: 30 vnějších komor (Ez 40,17); J: Sváteční brána pro panovníka (Ez 46,2); K: Hlavní, východní brána (Ez 43,1, viz také 10,19; 11,22–23).

Návrat z babylónského zajetí

539 AŽ 432 PŘ. KR.

Východní hranice babylónské říše procházela nepřehlednou a hornatou oblastí, a proto ji bylo vždy obtížné bránit. Právě z této strany zasadil roku 559 př. Kr. babylónské říši rozhodující zásah perský král Kýros. Brzy ovládl celou východní část Mezopotámie. Do roku 546 př. Kr. dobyl Malou Asii (dnešní Turecko), včetně lydijského hlavního města Sardy. Poté, co porazil babylónského krále Nabonida, dobyl v roce 539 př. Kr. město Babylón. Roku 525 př. Kr. dobyl Kýrův syn Kambýses Egypt. V roce 516 př. Kr. dobyl Dareios I. údolí Indu a obsadil Indii. Zdálo se, že ambice perských vládců neznají hranic. Roku 498 př. Kr. však bylo perské vojsko napadeno řeckým a bylo poraženo ve dvou velkých bitvách: v pozemní bitvě u Maratonu (490 př. Kr.) a v námořní bitvě u Salamidy (480 př. Kr.). Tyto bitvy zastavily perskou expanzi a ve vzájemných řecko-perských vztazích se jimi započalo období napětí a nevraživosti, které trvalo další dvě staletí. V pojetí Bible však Kýros hrozbu nepředstavoval. Po dobytí Babylónu dovolil Judejcům, kteří byli v babylónském zajetí, aby se vrátili domů. Bible na něj proto pohlíží jako na zachránce.

Perští vládcové

Peršská říše dosáhla největší územní rozlohy za vládců achajmenovské dynastie (559–331 př. Kr.). Biblické knihy Ester, Ezdráš, Nehemjáš, Ageus, Zacharjáš a Malachiáš se všechny odehrávají v prostředí nadvlády perské říše v tomto období.

559–530 PŘ. KR.	○	Kýros Veliký (2Pa 36,22–23; Ezd 1,1–4; Iz 44,28)
530–522 PŘ. KR.	○	Kambýses
522–486 PŘ. KR.	○	Dareios I. (Ezd 4,24; Ag 1,1; Za 1,1)
485–465 PŘ. KR.	○	Xerxés (Est 1,1–4)
464–424 PŘ. KR.	○	Artaxerxés (Ezd 7,1–27; Neh 2,1–9)
423–404 PŘ. KR.	○	Dareios II.
404–358 PŘ. KR.	○	Artaxerxés II.
358–338 PŘ. KR.	○	Artaxerxés III.
338–336 PŘ. KR.	○	Arsés
336–331 PŘ. KR.	○	Dareios III.
331 PŘ. KR.	★	Bitva u Gaugamely. Alexandr Veliký poráží perské vojsko a dobývá Perskou říši.



Basreliéf s perským válečníkem z iránského Persepolis.

V ZAEUFRAÍ

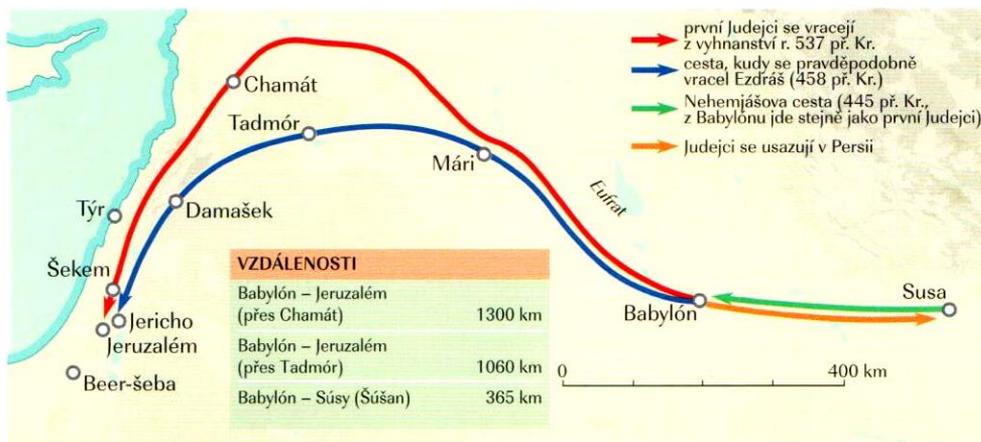
Navrátilci z babylónského zajetí se sice mohli vrátit zpět do Judska, nezávislost pro Judsko však nezískali. Palestina byla součástí Perské říše, v rámci které se pro ni ujal název Zaeufraí (Ezd 4,10; 8,36; Neh 2,7–9). Judsko bylo rozděleno na další kraje (Neh 3), které pravděpodobně odpovídaly administrativním oblastem za asyrské a babylónské nadvlády. O Judsku v tomto období toho příliš nevíme. Některé významné události jsou popsány v Bibli, v knize Ezdráš a Nehemjáš.

1. Za velekněze Jóšuy a místodržitele Zerubábelu byl v letech 520 až 515 př. Kr. znovu postaven chrám (Ageus; Za 1,1–8; Ezd 1–6).
2. V letech 444–432 př. Kr. byly obnoveny jeruzalémské hradby (Neh 1–6).
3. Roku 458 př. Kr. byl v Judsku zaveden židovský zákon (Ezd 7–10; Neh 8–9).

Bible o tomto období více neodkrývá, je však zřejmé, že život v Judsku nebyl snadný.

Někdejší sláva Šalomounova Izraele se zdála jako neskutečný sen.

Ne všichni Židé se do Jeruzaléma vrátili. V knize Ezdráš a Nehemjáš se píše, že v první vlně se do Judska vrátilo téměř 50 000 Židů (Ezd 2; Neh 7,4–73). Když se roku 458 př. Kr. vracel Ezdráš, vzal s sebou jen 6446 lidí (Ezd 8,1–14). Mnoho Židů v Babylónii zůstalo, nebo se dokonce odstěhovali dále na východ Persie. Byli mezi nimi také Nehemjáš (Neh 1,1) a Esterina a Mordokajova rodina (Est 2,5).



Proměna víry

Rozboření Jeruzaléma a následné vyhnanství znamenalo pro Judejce velký otřes. V mnoha směrech jim to však umožnilo nově porozumět tomu, co to znamená následovat Hospodina. Došlo u nich k proměně víry. Víra, se kterou odcházeli do babylónského zajetí, byla jiná než víra, se kterou se vrátili zpět. Zničení Jeruzaléma a zajetí v Babylóně je také přímělo k novému pohledu na dějiny vlastního národa, který by, kdyby zůstali v Judsku, nezískali. Poněvadž nemohli obětovat v chrámu, museli vynalézt nový způsob bohoslužby. Z této doby se pravděpodobně datují počátky synagog. Stejně tak pro ně začaly být velmi důležité příběhy, které spoluvytvářely jejich identitu. Proto začali redaktori – což byli pravděpodobně kněží – příběhy shromažďovat a vytvářet z nich jedno vyprávění. Zde je počátek sepisování hebrejských písem.

- 539 př. Kr. Kýros Veliký dobývá Babylón.
- 538–537 př. Kr. Kýros vydává edikt, kterým povoluje Judejcům vrátit se do své země (Ezd 1,1–4).
- 537 př. Kr. Návrat prvních Judejců v čele s Šéšbasarem (Ezd 1,11).
- 536 př. Kr. Počátek stavby chrámu (Ezd 3,8).
- 530 př. Kr. Stavba chrámu pozastavena kvůli odporu místních lidí (Ezd 4,24).

- 520 př. Kr. Stavba chrámu obnovena (Ezd 5,2; Ag 1,14).
- 516 př. Kr. Chrám dokončen (Ezd 6,15).

Ezdráš a Nehemjáš: časová osa

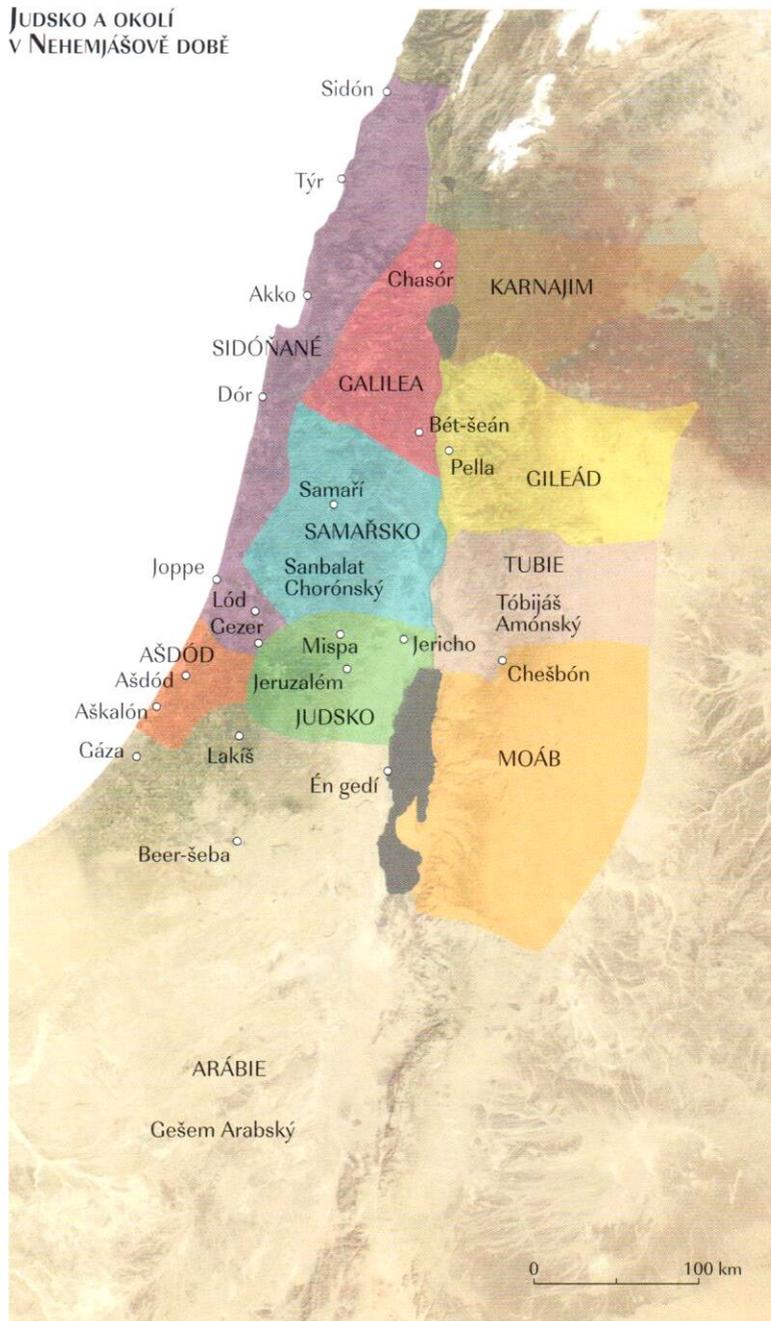
- 458 př. Kr. Ezdrášův příchod do Jeruzaléma (Ezd 7,6–9).
- 458–457 př. Kr. Tříměsíční vyšetřování ve věci cizích manželek (Ezd 10,10–16).
- 445 př. Kr. Nehemjášův příchod do Jeruzaléma (Neh 1,1–2,11). Judejci pod Nehemjášovým vedením za šest měsíců obnoví jeruzalémské hradby (Neh 6,15). Sedmého měsíce se lid shromaždí, aby si vyslechl Zákon a oslavil svátek stánků (Neh 8,1–18).
- 433–432 př. Kr. Nehemjáš se znovu vrací do Jeruzaléma (Neh 13,1–31).

Nehemjášův Jeruzalém

536 AŽ 423 PŘ. KR.

Na Nehemjáše čekal důležitý úkol – opevnit Jeruzalém. Proti obnově hradeb ostře vystupovali místní vládcí Sanbalat, Tóbijáš a Gešem Arabský (Neh 6,1–4), kteří si vzestup Judska nepřáli. V Bibli se o nich mnoho nedozvídáme. Více informací nám poskytují jiné historické prameny. Sanbalat byl místodržitelem Samařska a založil dynastii, která v oblasti vládla po dobu jednoho století. Tóbijáš pravděpodobně vládl v provincii Amón. Jeho rod měl v oblasti Zajordání značný vliv a pozůstatky jejich paláců se našly západně od dnešního jordánského Ammánu. Jméno Gešema Arabského se našlo na nápisu na egyptské nádobě. Nazývá se tam „kedarským králem“. Podle všeho panoval nad velkou oblastí severní Arábie. Navzdory odporu těchto mocných nepřátel se Nehemjášovi podařilo jeruzalémské hradby obnovit. Podle Bible byly hradby dokončeny během poměrně krátké doby – za pouhých 52 dnů – chránily však především Chrámovou horu a město Davidovo, nikoli celé město.

JUDSKO A OKOLÍ
V NEHEMJÁŠOVÉ DOBĚ

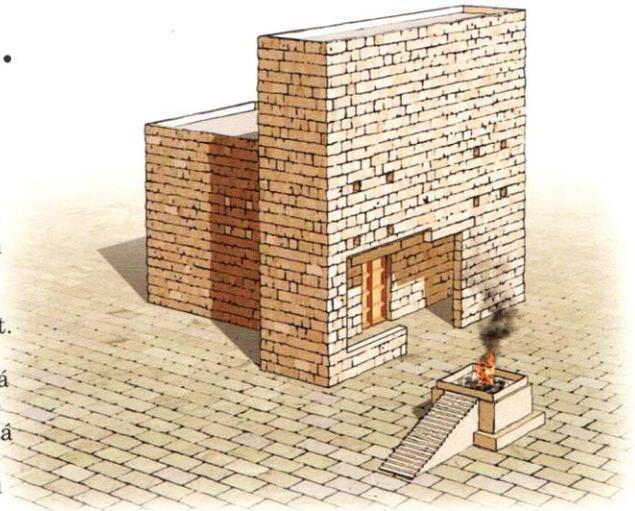


Zerubábelův chrám

Bible uvádí, že stavba jeruzalémského chrámu trvala přibližně dvacet let (ca 536–516 př. Kr.). Před samotnou stavbou bylo nejprve třeba znovu vybudovat oltář, aby se v chrámu mohlo opět obětovat (Ezd 3,1–6). Poté byly položeny základy chrámu. To mělo za následek značné protichůdné reakce. Zatímco někteří Židé se radovali, ti, kdo zažili původní chrám, se dali do hlasitého pláče. Nový chrám byl v porovnání s prvním chrámem skrovnou a málo slavnou stavbou (Ezd 3,7–13).

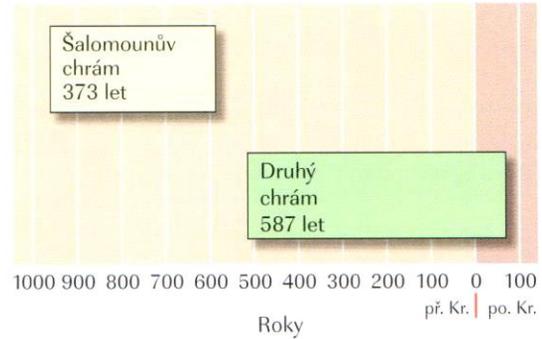
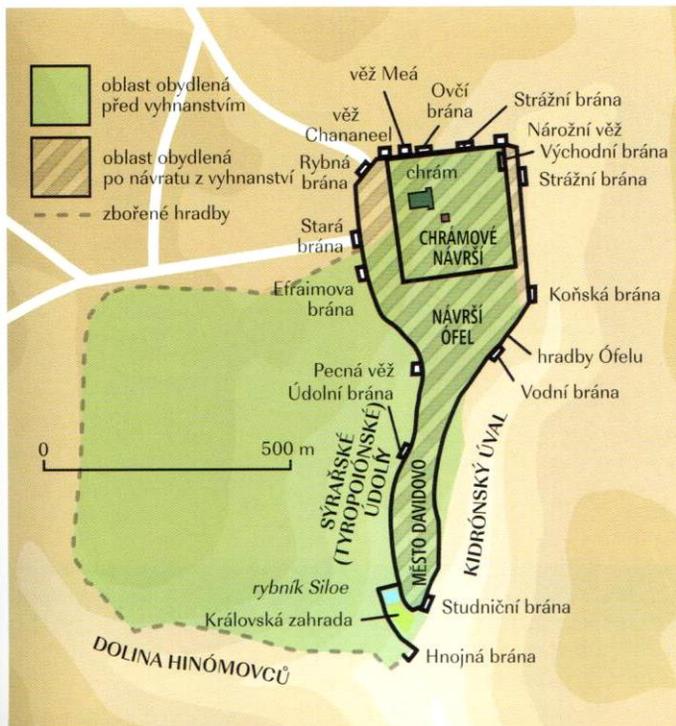
O rozměrech nového chrámu se Ezdráš vyjadřuje jen stručně: „Jeho výška budiž šedesát loket, jeho šířka také šedesát loket. Tři vrstvy budou vždy z kamenných kvádrů a jedna vrstva z nových trámů“ (Ezd 6,3–4). Tento údaj se pravděpodobně týká šířky a délky předsíně, délka chrámu se neuvádí. Ageus píše, že po určité prodávě se opět začalo stavět 21. září 520 př. Kr. a celá stavba byla dokončena 12. března 516 př. Kr.

Ačkoli se druhý chrám nemohl nádhře Šalomounova chrámu rovnat, existoval mnohem déle. Po mnohem honosnější obnově a přestavbě, provedené Herodem Velikým, vydržel až do svého zničení Římaný roku 70 po Kr.

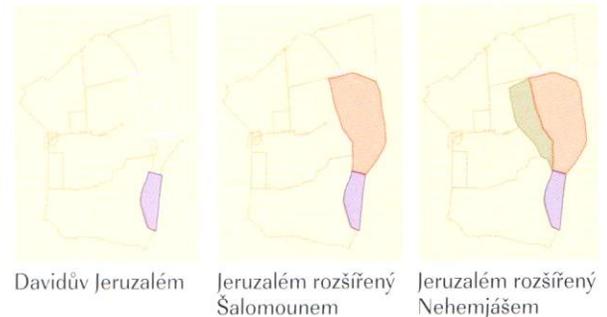


DVA CHRÁMY

Přestože se druhý chrám nemohl Šalomounovu chrámu nádhrou rovnat, existoval o dvě staletí déle než původní chrám.



EXPANZE JERUZALÉMA



JERUZALÉM PO NÁVRATU JUDEJCŮ ZE ZAJETÍ

Uvedené názvy bran jsou pouhým odhadem a vycházejí z popisu v Neh 3.

Alexandrova říše

336 AŽ 323 PŘ. KR.

Ve vyprávění knihy Malachiáš z konce Starého zákona je Judsko nepatrnou provincií v rozlehlé perské říši, malý národ, který sní o návratu zlatého věku a s nadějí očekává příchod mesiáše, pomazaného krále, který jednoho dne přijde a Judejce osvobodí. Roku 332 př. Kr. sice král do provincie přišel, mesiáš to však rozhodně nebyl.

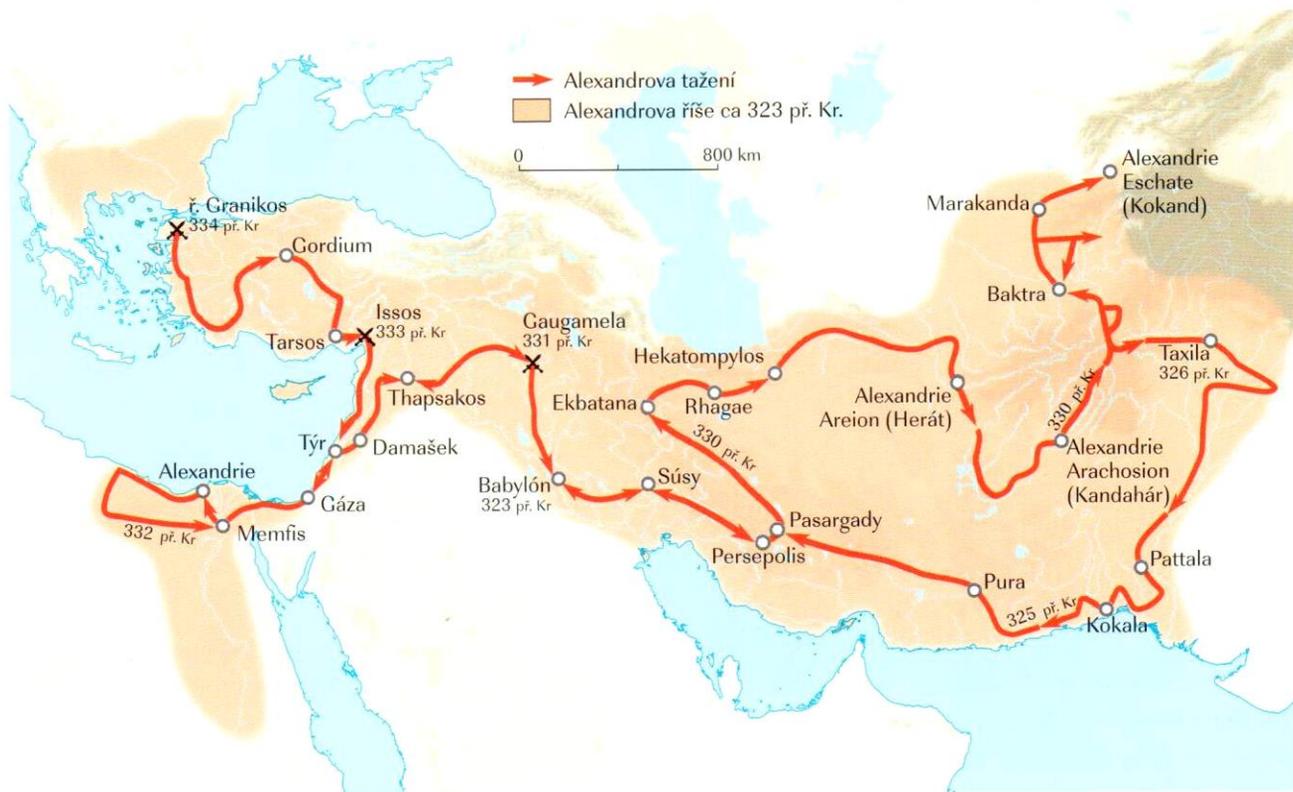
V roce 334 př. Kr. vytáhl Alexandr Veliký proti Peršanům. Se svou armádou čítající 35 000 vojáků překročil Helléspont, úzkou úžinu mezi Evropou a Malou Asií, a v bitvě u řeky Graniku roku 334 př. Kr. a pak definitivně v bitvě u Gaugamely roku 331 př. Kr. Peršany porazil. Alexandr následně vybudoval obrovskou říši, která sahala od Řeka na západě po Indii na východě. Započalo tím období helenizace, snahy po sjednocení Řeků a jiných národů. Řečtí panovníci se toho snažili docílit především zakládáním měst v řeckém stylu a osídlováním těchto měst řeckými kolonisty.

Židé v helénském světě

Toto období umožnilo Židům cestovat a zakládat nová sídliště. Na rozdíl od deportací za babylónské říše či pozdějšího násilného rozptýlení Židů za Římanů, nebyli Židé k stěhování nuceni. Pokud měli zájem, mohli se stát žoldáky, účastnit se mezinárodního obchodu či zaujímat posty ve státní správě.

Rozšíření řečtiny

V důsledku helenizace se řečtina stala ve Středozeří běžně užívaným jazykem. Hebrejské texty byly v Alexandrii, jedné z největších židovských diaspor, přeloženy do řečtiny. Na základě legendy, která praví, že celý překlad trval 72 učencům 72 dnů, se tento překlad Písma nazývá Septuaginta. I poté, co se moci chopili Římané, zůstala řečtina hlavním dorozumívacím jazykem. Vzpomeňme, že Pilát Pontský nechal na Ježíšův kříž napsat nápis v latině, hebrejštině a řečtině (J 19,20).



323 AŽ 162 PŘ. KR.



Socha Alexandrově hlavy
z 1. nebo 2. století př. Kr.

Vývoj po Alexandrově smrti

Alexandr zemřel v Babylóně roku 323 př. Kr. a říši si mezi sebe rozdělili jeho generálové. Kassandros získal Řecko a Makedonii, Lýsimachos Thrákii, Antigonos Malou Asii, Seleukos Babylónii a Sýrii a Ptolemaios ovládl Egypt. Zanedlouho začali generálové o území bojovat. Ptolemaios roku 301 př. Kr. získal Judsko a pronikl i dále na sever. V letech 288–287 př. Kr. dobyl Týr a Sidón. Ptolemaiovcí Judsko ovládali až do roku 200 př. Kr., kdy byl Ptolemaios V. v bitvě u Panionu poražen Seleukovcem Antiochem III. Po této porážce se Ptolemaiovcí stáhli do Egypta a Judsko přešlo pod vládu Seleukovců.

SELEUKOVŠTÍ PANOVNÍCI

Seleukovci měli své sídlo v Sýrii, především ve městě Antiochie, kterou po smrti Alexandra Velikého založil Seleukos I. Níkátór. Odtud také vládli ostatním územím. O Judsko připravil Ptolemaiovcé Antiochos III. Seleukovci oblast ovládali až do makabejské vzpoury.

- 312–281 př. Kr. ● Seleukos I. Níkátór
- 281–261 př. Kr. ● Antiochos I. Sótér
- 261–246 př. Kr. ● Antiochos II. Theos
- 246–225 př. Kr. ● Seleukos II. Kallinikos
- 225–223 př. Kr. ● Seleukos III. Sótér
- 223–187 př. Kr. ● Antiochos III. Veliký (Da 11,11–13)
- 187–175 př. Kr. ● Seleukos VI. Filopatór
- 175–164 př. Kr. ● Antiochos IV. Epifanés
- 167 př. Kr. ✨ Makabejská vzpoura
- 164–162 př. Kr. ● Antiochos V. Eupatór

Makabejská vzpoura

174 AŽ 150 PŘ. KR.

Antiochos III., který zabral Palestinu po Ptolemaiovcích, Židům povolil vlastní jurisdikci, v jejímž čele stál velekněz. Židé si tak mohli uchovat své tradice, kulturu a náboženství. S nástupem Antiocha IV. Epifana však došlo ke změně k horšímu.

Antiochos IV. Epifanés (tzn. „zjevení boží“) se považoval za ztělesnění boha Dia. Chtěl, aby se jeho království přimklo k čistě řecké kultuře. Nejdříve potlačil vlnu odporu, která se proti němu zvedla, poté zakázal židovské náboženství a z chrámu zamýšlel učinit svatyni zasvěcenou Diovi (1Mak 1,41–64).

Židé se vzbouřili. Povstání bylo vedeno knězem Matitjášem a následně jeho syny, kteří pocházeli z vesnice Módeín severozápadně od Jeruzaléma (1Mak 2,15–28). Byli to Juda zvaný Makabejský (makkábí = kladivo), Šimeón a Jónatan. Seleukovci byli poraženi a Judsko bylo po mnoha staletích svobodné.

První vítězství

Povstalci porazili malou vojenskou jednotku vedenou samařským místodržitelem. Poté v bétchorónském průsmyku ze zálohy napadli a porazili mnohem větší vojsko.

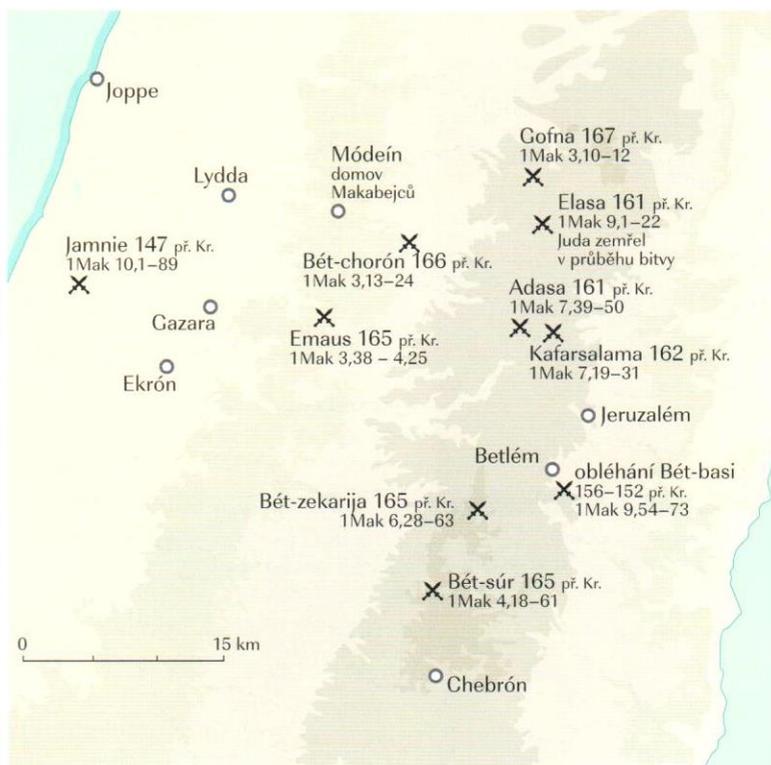
Jejich první významné vítězství bylo v bitvě u Emaus, ve které zvítězili nad seleukovským vojskem. Po třech letech tvrdých bojů znovu dobyli Jeruzalém a očistili a znovu zasvětili chrám. Tuto událost připomíná židovský svátek chanuka.

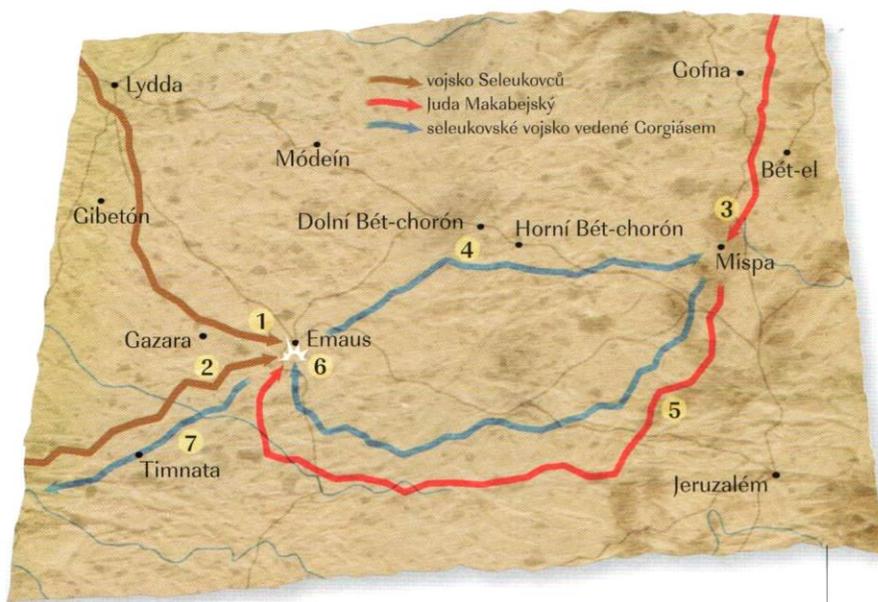
Židovské povstání

Jedním z impulzů ke vzpouře bylo prodání úřadu velekněze seleukovským vládcem Antiochem IV. Přibližně roku 174 př. Kr. proecký kněz jménem Jáson Antiochovi nabídl, že když mu umožní stát se veleknězem, odvede větší tribut. Jáson o úřad velekněze připravil vlastního bratra. O tři roky později Antiochos prodal velekněžství jinému muži, Menelaovi, na což Jáson odpověděl obsazením Jeruzaléma. Antiochos IV. byl odhodlán vzpouru potlačit. Poslal do Jeruzaléma vojsko o 22 000 mužích. Útok na Jeruzalém byl proveden v sobotu. Většina jeruzalémských mužů byla zabita a ženy a děti byly odvedeny do otroctví. Jeruzalémské opevnění bylo zničeno a veškeré židovské zvyky byly zakázány, včetně slavení soboty, obrízky, dodržování nařízení o čisté a nečisté potravě a každodenní bohoslužby v chrámu. Antiochos IV. se rozhodl, že Jeruzalém se stane řeckým městem s řeckou svatyní. V Jeruzalémském chrámu byl postaven oltář Diovi a k velkému zděšení Židů zde bylo 25. prosince 167 př. Kr. obětováno prase (na tuto „ohybnou modlu“ narážel autor knihy Daniel v Da 11,31). Židy to velmi pohněvalo a povstali. Vzpoureu vedl kněz Matitjáš a jeho synové.

CESTA K NEZÁVISLOSTI: HLAVNÍ BITVY SVEDENÉ MAKABEJCI (167–147 PŘ. KR.)

Kromě bitev uvedených na mapě vedli roku 163 př. Kr. Juda a Šimeón tažení do Samařska, Zajordání, Idumeje, západní Galileje a Gileádu. Roku 150 př. Kr. vytáhli Jónatan se svým vojskem do Sýrie.



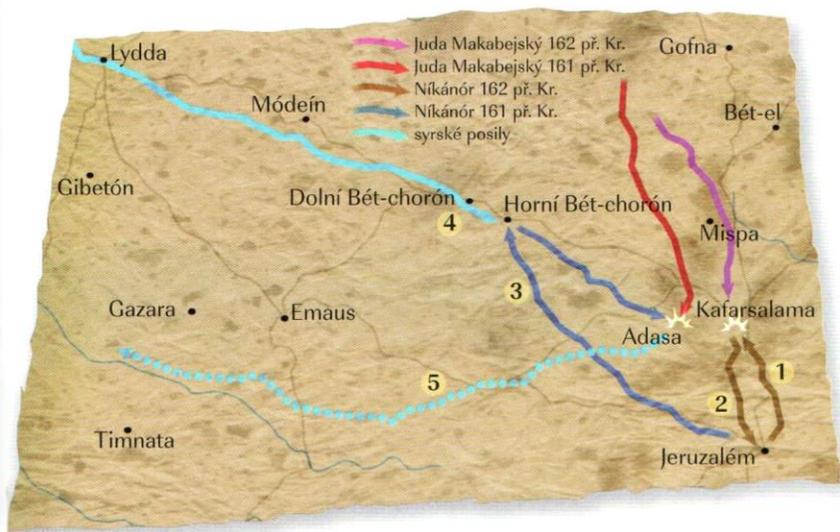


BITVA U EMAUS (165 PŘ. KR.)

1. Seleukovské vojsko pod velením Níkánóra a Gorgiáse přitáhne do Emaus (1Mak 3,40).
2. Připojují se k němu vojenské oddíly z Idumeje a Pelišteje (1Mak 3,41).
3. Juda Makabejský shromáždí své vojsko u Míspy (1Mak 3,46–60).
4. Seleukovský vojenský oddíl pod velením Gorgiáse vytáhne na Míspu. Chtějí napadnout Judu ze zálohy (1Mak 4,1–2).
5. Juda se Gorgiášově oddílu vyhne a táhne do Emaus (1Mak 4,3–7).
6. Juda ze zálohy přepadne ležení seleukovského vojska a rozdrtí je (1Mak 4,12–15).
7. Když Gorgiášovy oddíly spatří krveprolití z kopců u Emaus, rozhodnou se stáhnout na pelištejské území (1Mak 4,16–20).

BITVA U KAFARSALAMY (162 PŘ. KR.) A ADASY (161 PŘ. KR.)

1. Níkánór Istivě nabízí Judovi uzavření míru, ve skutečnosti mu však chce připravit vojenskou porážku. Přichází s velkým vojskem do Jeruzaléma (1Mak 7,26–29).
2. Juda prchá z Jeruzaléma. U Kafarsalamy se utká s Níkánórem a poráží jej. Níkánór se stahuje do Jeruzaléma (1Mak 7,31–32).
3. Níkánór táhne z Jeruzaléma do Bét-chorónu, kde se utáboří se svým vojskem (1Mak 7,33–39).
4. Připojují se k němu posily ze Sýrie (1Mak 7,39).
5. Vojska se střetnou u Adasy. Níkánór je zabit, seleukovská armáda je zdecimována a stahuje se na západ (1Mak 7,40–50).



Židé získávají nezávislost

Seleukovci se opakovaně snažili území znovu získat. Juda Makabejský byl v bitvě u Elasy zabit a vedení se chopili jeho bratři. Jónatan byl roku 142 př. Kr. zajat v Ptolemaidě a popraven. Poněvadž však jeho bratr Šimeón uzavřel spojenectví s Římem (1Mak 8,17–32; 12,1–4), byli Seleukovci nuceni makabejskou vládu nad Judskem tolerovat. Roku 142 př. Kr. „bylo snato pohanské jho z Izraele“ (1Mak 13,41). Židé získali nezávislost.

Hasmonejští králové

168 AŽ 37 PŘ. KR.

Ačkoli Judsko získalo nezávislost, Seleukovci si nepřestali na toto území dělat nároky. Když Šimeón Makabejský roku 134 př. Kr. zemřel, Antiochos vyslal do Jeruzaléma vojsko, aby oblehlo Šimeónova syna Jóchanana Hyrkána. Seleukovcům se sice nepodařilo obsadit město, Židé jim však museli zaplatit velký tribut a dát rukojmí. Když však roku 129 př. Kr. Antiochos zemřel v bojích s Parthy na východě, Seleukovci přestali o nadvládu nad Judskem usilovat. Vláda Hasmonejců, jak se potomci Makabejských začali nazývat, však musela čelit vnitřním potyčkám o moc v Judsku a lidovým nepokojům. Navzdory tomu však v hasmonejském období došlo k územní expanzi státu. Židé sice mezi sebou vedli četné spory, nebránilo jim to však úspěšně bojovat s jinými.

Hasmonejci – vládcové a velekněží

Hlavním předmětem sváru v hasmonejském Judsku byla skutečnost, že hasmonejští vládcové chtěli zároveň zaujímat úřad velekněze. Vedlo to k velkým sporům s jinými náboženskými skupinami. Jónatan je ve svitcích od Mrtvého moře nazýván „bezbožným knězem“. Je to pravděpodobně proto, že si kromě královské funkce přisvojil i úřad velekněze. Když pozdější vládce a velekněz Jannaios předsedá při svátku stánků, odpůrci na něj házejí ovoce. Jannaios zahájí vlnu krveprolití, které v zemi rozpoutá občanskou válku. Jeho odpůrci dokonce požádají seleukovského vládce Démétria II., aby na Jannaia zaútočil a sesadil jej. Jannaios se mstí tím, že nechá 800 svých odpůrců ukřižovat a vyvraždit jejich rodiny.

HASMONEJSKÁ EXPANZE

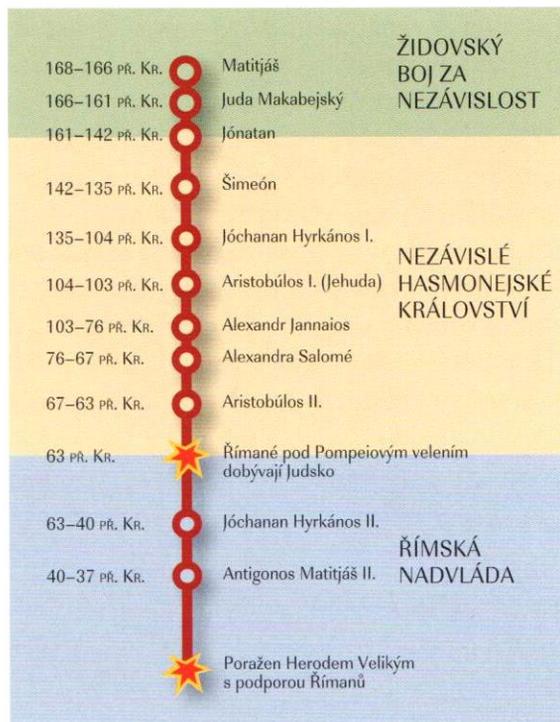
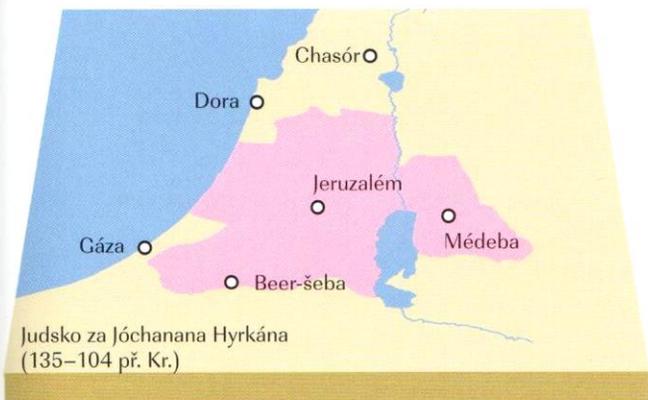
Za Hasmonejců získalo Judsko nová území. Během let povstání připojili Juda a Šimeón území na pobřeží a v Samařsku a zabrali také Gazaru a Joppe (1Mak 10,30; 76,89; 11,28.34; 13,11; 14,5). Během následujících desetiletí zabrali jejich nástupci pobřeží na jihu a na severu, včetně Galileje a Samařska. Přitom zničili nenáviděný samařský chrám na hoře Gerazím. Zabrali také Idumeu a její obyvatelé násilně obraceli na židovskou víru. Z Idumeje pocházela Herodova rodina. O století později připraví Herodes Hasmonejce o moc a sám bude Judsku vládnout.



Makabejští či hasmonejští vůdci

Potomci Makabejských, kteří v Judsku vládli v letech 168 až 163 př. Kr., se nazývají Hasmonejci. Jméno bylo odvozeno buď z místního názvu (Hešmon či Hašmona), nebo podle jednoho z jejich předků jménem Hašman či Hašmonaj. Obecně se vyhýbali používání titulu krále, poněvadž nebyli z rodu Davidova. Místo toho používali titul vládce a velekněze (1Mak 14,41).

Po Judovi Makabejském se na judském trůnu vystřídal celkem devět členů z rodu Hasmonejců, včetně dvou jeho bratrů a jedné královny jménem Salomé. Počáteční euforie ze získání nezávislosti netrvala dlouho. Počínaje Jóchananem Hyrkánem si tito vládci svým počínáním o mnoho nezadali se starými izraelskými králi: chovali se totiž stejně nelítostně a despoticky. Nakonec moc v oblasti roku 63 př. Kr. uchvátili Římané a dva poslední vládci byli jen loutkou v rukou Říma.



Saduceové a farizeové

Během vlády Hasmonejců se objevují na scéně saduceové a farizeové. Saduceové byli vrstvou kněží a Židů urozeného původu. Větší oblíbenosti se těšili farizeové, kteří vystupovali proti helenizaci a hasmonejskému monopolu na úřad velekněze. Byly to skupiny s velkým politickým vlivem. Když zemřela královna Alexandra Salomé, hledal její starší syn Hyrkános II. podporu u farizeů a její mladší syn Aristobúlos II. získal podporu saduceů. (Podle židovského historika Josepha Flavia se královna více přikláněla k farizeům a za její vlády jejich moc značně vzrostla.) V Ježíšově a Pavlově době byl spor mezi saduceji a farizeji starý již několik staletí.

Římané

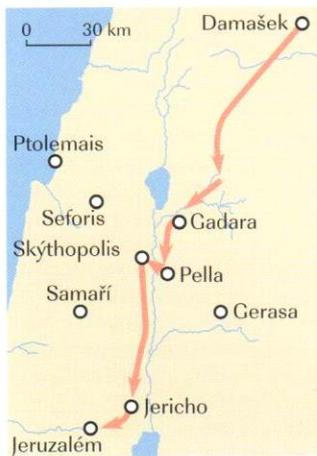
64 AŽ 55 PŘ. KR.

Poslední roky hasmonejské dynastie byly poznamenány vnitřními spory. Churavějící královna Alexandra Salomé (76–67 př. Kr.) určila za svého nástupce svého syna Jóchanana Hyrkána II., ovšem dříve než královna zemřela, uchvátil moc její mladší syn Aristobúlos II. Ten měl podporu saducejské aristokracie, které se nelíbily výhody, kterými si královna na svou stranu přikláněla stále vlivnější farizeje. Když královna zemřela, konflikt propukl naplno. Aristobúlos II. obsadil některé pevnosti a porazil Hyrkána u Jericha. Přinutil ho vzdát se nároku na trůn a na úřad velekněze.

V tomto okamžiku vycítil svou šanci vysoce postavený úředník z Hyrkánovy suity jménem Antipater. Hyrkánův otec Alexandr Jannaios jmenoval tohoto muže z Idumeje (původně Edóm) za svého *strategos*, vojenského velitele. Antipater se nemínil smířit s tím, že Hyrkános přijde o moc, a proto přesvědčil nabatejského krále Aretu III., aby Hyrkána výměnou za několik měst podpořil. Výsledný střet vedl k patové situaci. Obě strany hledaly podporu u nové říše, která v oblasti získávala vliv, u Římanů.

Římané zabírají Jeruzalém

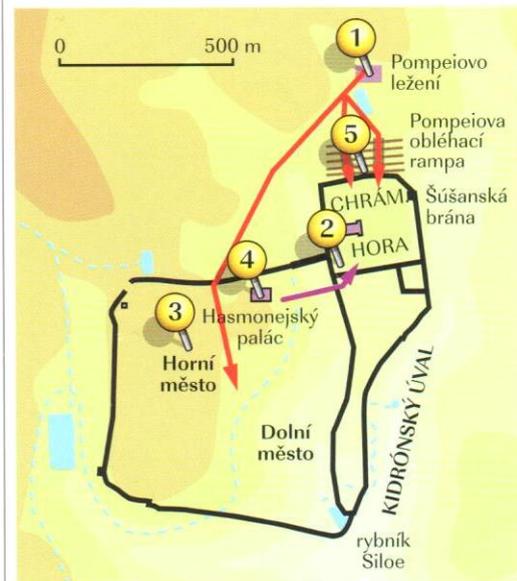
Římané vstoupili do Sýrie v zimě 63/64 př. Kr. Jejich velitele Pompeia hned vzápětí navštívily dvě delegace, jedna vyslaná Hyrkánem, druhá Aristobúlem. Pompeius odmítl učinit rychlé rozhodnutí. Nejprve chtěl jednat s Nabatejci. Když však Aristobúlos neuposlechl Pompeiova rozkazu, aby zůstal v římském táboře u Dia, Pompeius se vydal s vojenským oddílem za ním a pronásledoval jej. Aristobúlos vyhledal útočiště v Jeruzalémě, odkud Pompeiovi nabídl, že když mu dá milost, podrobí se mu a zaplatí tribut. Pompeius souhlasil a Aristobúlos z Jeruzaléma odešel. Když se však Pompeiův legát Gabinus vydal do Jeruzaléma, aby tribut vybral a dosadil tam římskou vojenskou posádku, strážce před ním zavřely brány. Pompeius okamžitě Aristobúla zajal a vytáhl na Jeruzalém.



Pompeiovo tažení do Jeruzaléma r. 63 př. Kr.

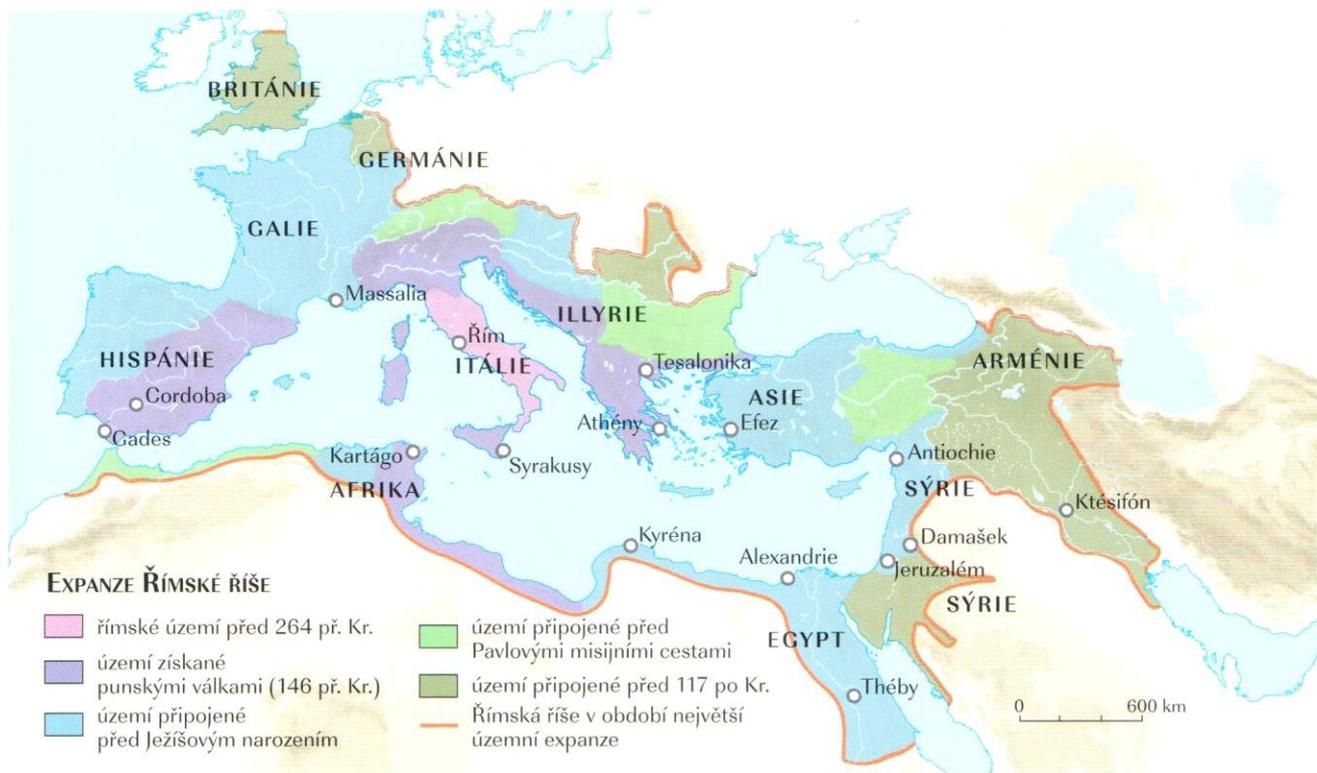
Jeruzalém rozdělen na dvě části

Jeruzalém byl jako zbytek Judska rozdělen na dvě části. Farizeové a naprostá většina obyvatelstva měla pramálo chuti bojovat proti Římanům a podporovali Hyrkána. Tvrdé jádro saduceů však obsadilo Chrámovou horu. Římané tak do města vstoupili bez použití násilí. Když stavěli obléhací rampu na Chrámovou horu, nesetkali se téměř s žádným odporem, poněvadž ji stavěli v sobotu, kdy proti nim horliví obránci zaútočit nemohli. O tři měsíce později Římané Chrámovou horu dobyli. Pompeius vstoupil do chrámu, odvážil se i do velesvatyně (údajně byl zklamán, že je prázdná). Znovu ustanovil Hyrkána za velekněze a „etnarchu židovského národa“. V Judsku začali vládnout Římané a Antipater s nimi udržoval velmi přátelské vztahy.



POMPEIOVO OBLÉHÁNÍ JERUZALÉMA (63 PŘ. KR.)

1. Pompeiovo vojsko rozkládá vojenské ležení severně od Jeruzaléma.
2. Aristobúlos a jeho oddíly se stahují na Chrámovou horu.
3. Římské posádky se usazují v Horním městě.
4. Hyrkánovy vojenské oddíly obsazují hasmonejský palác.
5. Římské jednotky staví obléhací rampy a pronikají na Chrámovou horu.



Lidové nepokoje

Židé se i navzdory zdrcující římské přesile nepřestávali proti Římanům bouřit. Když Pompeius dobyl Jeruzalém, byli Aristobúlos a jeho rodina odvezeni v poutech do Říma. Jeden z Aristobúlových synů, jménem Alexandr, uprchl a vrátil se do Jeruzaléma, kde roku 57 př. Kr. shromáždil na 10 000 mužů, s kterými se pokusil Jeruzalém dobýt. Římané však vzpouru potlačili. Rychlost, s jakou byl Alexandr schopen proti Římanům sehnat tak velké vojsko, ukazuje, jak moc Židé římské okupanty nenáviděli. Roku 55 př. Kr. se Alexandr pokusil o vzpouru znovu a zanedlouho zabral Judsko, Galileu a Samařsko. Legát Gabinius s podporou Antipatera však povstání opět potlačil. Pompeius se rozhodl Židy za jejich vzdor vůči římské nadvládě potrestat a území pod židovskou jurisdikcí zmenšil na Judsko (oblast kolem Jeruzaléma) a Galileu. Nezávislé hasmonejské království bylo zdecimováno.



Římané bojují proti barbarům. Detail z sarkofágu jednoho z generálů římského císaře Marca Aurelia (121–180 po Kr.).

Vzestup Heroda Velikého

40 AŽ 31 PŘ. KR.

Během desetiletí, která následovala po dobytí Judska, Římskou říší rozpolcoval mocenský zápas mezi Juliem Caesarem a Pompeiem.

Ačkoli formálně spravoval Judsko Hyrkános, ve skutečnosti zde vládl Antipater. Antipater zpočátku podporoval Pompeia, když však byl Pompeius poražen a uprchl na východ, přiklonil se Antipater k Caesarovi. Antipater také vedl vojenské posily do Egypta na pomoc Caesarovi. Když Caesar vstoupil do Sýrie, aby zde zavedl svou správu, potvrdil Hyrkána ve funkci judského etnarchy a z Antipatera učinil římského občana a judského prokurátora.

Antipater svého postavení využil k povýšení svých dvou synů. První, Fazael, se stal jeruzalémským místodržícím a druhý, Herodes, se stal místodržícím v Galileji. Herodes okamžitě projevil svou pravou tvář tím, že zajal velký počet galilejských vzbouřenců a dal je pro výstrahu popravit, aniž by se obrátil se záležitostí na sanhedrin, židovský soud, který jediný mohl podle židovského práva rozhodnout o trestu smrti. Byl to krutý čin, Herodes však byl krutý člověk.

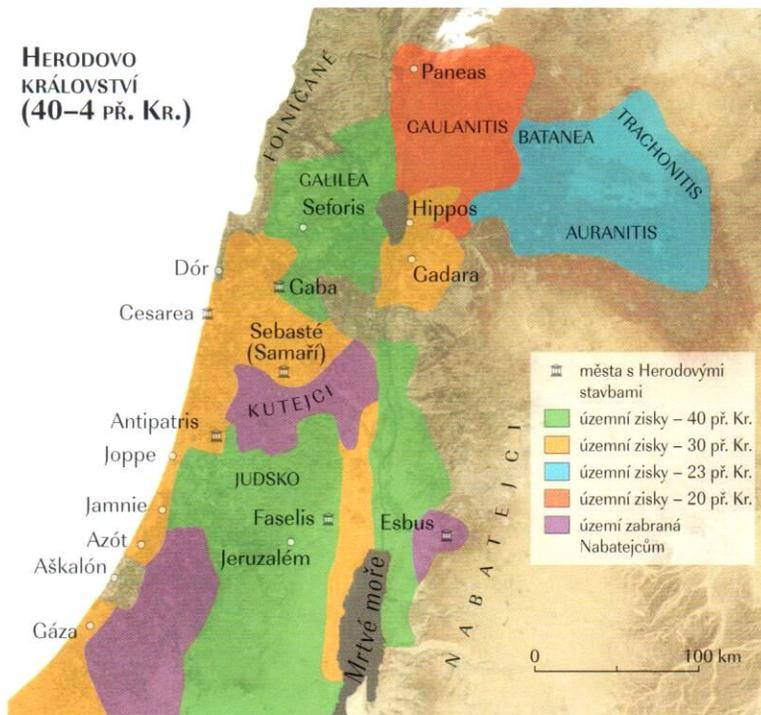
Herodes si zajišťuje trůn

Židovská aristokracie nesla Herodovo porušení židovských zákonů nelibě a rozhodla se pomstít. Židovský aristokrat Malichus otrávil Herodova otce Antipatera. Nepřehledné politické situace chtěl ve svůj prospěch využít Antigonos, syn vyhnaného vládce Aristobúla II. Pokusil se získat pro sebe trůn, byl však poražen Herodovým vojskem. Hyrkános z vděčnosti zasnoubil svou dceru Mariamne s Herodem.

Roku 40 př. Kr. Judsko napadli Parthové. Zajali Hyrkána a Fazaele a Herodes musel s rodinou uprchnout na jih a uchýlit se do bezpečí pevnosti Masáda. Antigonos podporovaný Parthy se ještě jednou vrátil, zabil Herodova bratra Fazaele a Hyrkánovi uřízl ucho, čímž ho navždy připravil o možnost činit si nárok na úřad velekněze (Lv 21,17–23).

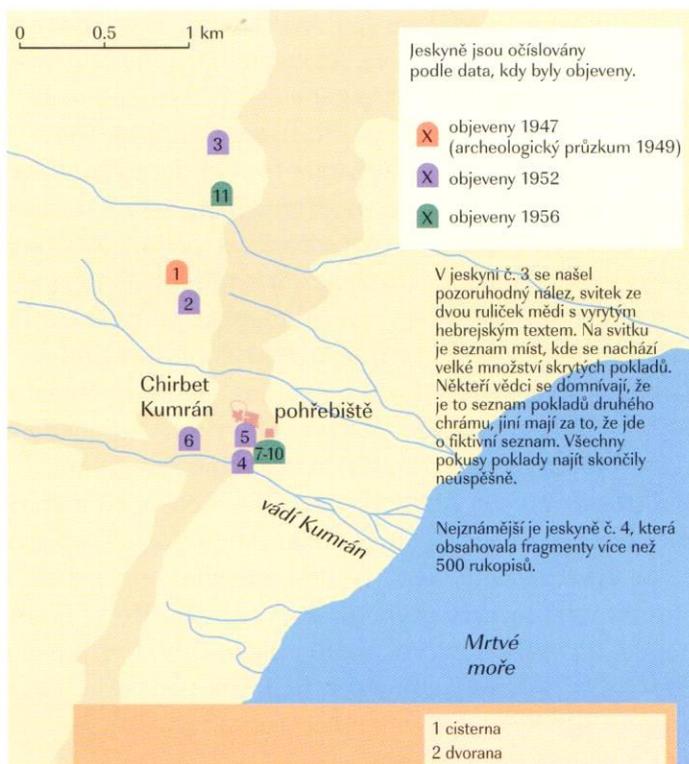
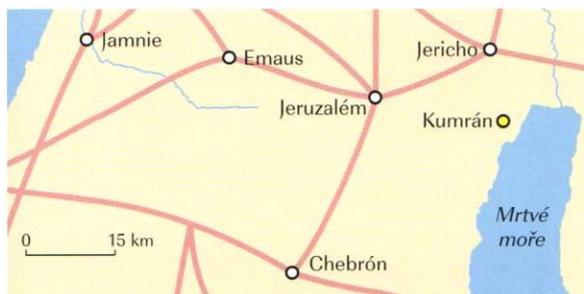
Herodes se uchýlil do Říma, kde našel spojence v Oktaviánovi a Antonioví. Římský senát prohlásil Heroda za krále Judska a svěřil mu území, které dříve spravoval Hyrkános. Herodes se tak vrátil do Judska s podporou Římanů. Po třech letech tvrdých bojů dobyl Herodes Jeruzalém a získal judské území. Antigonos byl zajat a (pravděpodobně na Herodovo přání) popraven Římany. Hasmonejská dynastie byla u konce. Herodes se stal králem a vládl Židům více než třicet let.

HERODOVO
KRÁLOVSTVÍ
(40–4 PŘ. KR.)



Svitky od Mrtvého moře

V zimě 1947 bylo v jeskyních nad Mrtvým mořem, blízko polorozpadlého sídliště Chirbet Kumrán, objeveno sedm starověkých svitků. Během dalšího průzkumu bylo v jeskyních v oblasti objeveno překvapivě velké množství svitků a papyrových fragmentů. Svitky pocházely z 1. století př. Kr. a byly to texty trojího druhu: hebrejská písmena, židovské apokryfní spisy (například Tóbijáš a Kniha jubilejí) a doposud neznámé židovské spisy, z nichž některé byly sepsány tamější komunitou. Byly to náboženské spisy, které se četly za doby Heroda Velikého. Šlo o jeden z největších archeologických objevů v dějinách.

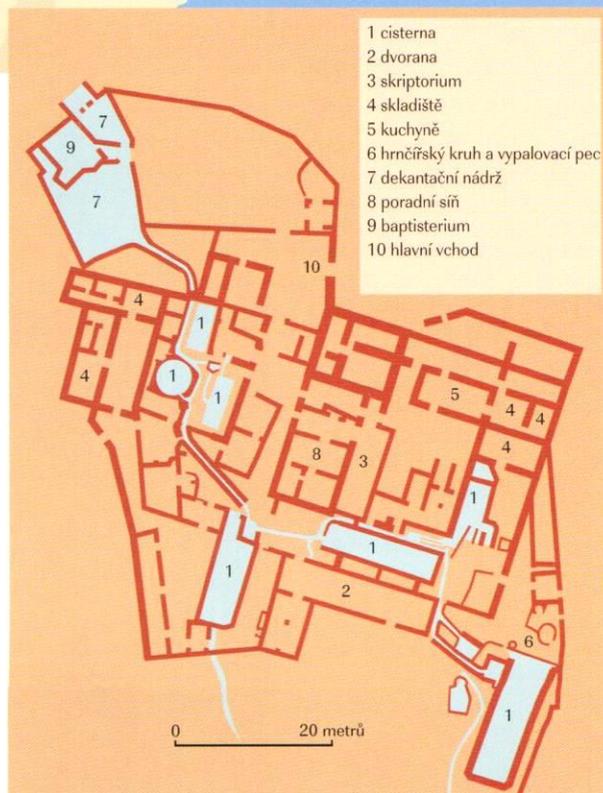


SVITKY A ESSEJCI

Jak se svitky dostaly do jeskyní a kdo je tam dal, je předmětem diskuse. Obecně se má ovšem za to, že je shromáždili esejci, náboženská sekta, která žila mimo jiné také v Kumránu. Esejci se mezi lety 150 a 134 př. Kr., poté, co si hasmonejští králové přisvojili úřad velekněze, zřekli chrámu a odešli z Jeruzaléma. Ačkoli svitky esejce přímo nezmiňují, o tom, že zde žili oni, svědčí podobnost mezi iniciačním obřadem v Řádu společenství, nalezeném v Kumránu, a popisy esejského iniciačního obřadu v díle židovského historika 1. století př. Kr., Josepha Flavia. Pro to, že zde žili esejci, dále hovoří popis řeckého zeměpisce Plinia, který zmiňuje, že na severozápadním pobřeží Mrtvého moře, poblíž rozvalin města Ěn-gedí, žila skupina esejců.

Ne všichni však s touto teorií souhlasí. Někteří badatelé předpokládají, že obyvatelé Kumránu nebyli esejci, nýbrž jiná, neznámá židovská sekta. Jiní se domnívají, že svitky žádnou souvislost s Kumránem nemají, nýbrž pocházely z knihovny v Jeruzalémě, snad přímo z chrámové knihovny, a v jeskyních je skryli Židé, kteří prchali z Jeruzaléma při jeho obléhání v roce 70 po Kr.

Ať už je tam skryl kdokoli, sídliště v Kumránu bylo opuštěno po zemětřesení r. 31 př. Kr. a mnoho let nebylo využíváno. Pak se zde začalo opět stavět a lidé tady žili až do roku 68 po Kr., kdy bylo sídliště zničeno během židovského povstání. Ať už věříme jakékoli teorii, zdá se, že svitky byly záměrně schovány, aby byly uchráněny před postupujícími Římany.



Herodovo království

31 AŽ 4 PŘ. KR.

Za Herodovy vlády došlo k velkým změnám. Herodes učinil z jeruzalémské Chrámové hory nejnádhernější chrámový komplex starověkého světa. Jeruzalém se tak stal magnetem, který přitahoval Židy z celého řeckořímského světa. Herodova rozsáhlá stavební činnost se však neomezovala jen na Jeruzalém. Stavěl města a paláce, pevnosti, přístavy a dokonce pohanské chrámy. Na pobřeží založil město Cesareu a přestavěl starověké Samaří, které na počest císaře Augusta přejmenoval na Sebasté (řecká verze jména Augustus). Mimo Judsko Herodes obdaroval taková města jako Athény, Spartu, Rhodos, Antiochii. Dokonce přispěl i na olympijské hry.

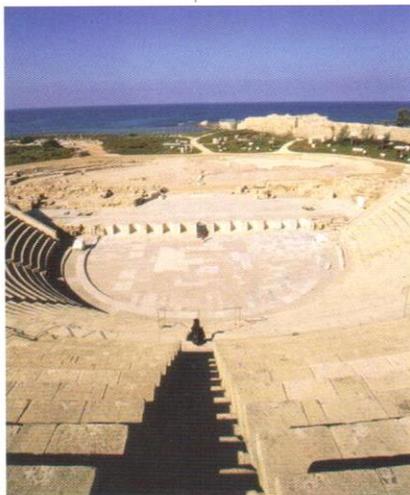
Herodes byl bezpochyby nadšeným stavitelem. Budování veřejných staveb patřilo koneckonců k činnostem pravých římských vládařů. Císař Augustus o sobě tvrdil, že našel Řím jako město z cihel a nechal ho po sobě z mramoru. Je tedy pochopitelné, že se jej Herodes snažil napodobit. Všechny tyto stavby něco stály. Vysoké daně za Heroda byly příčinou velkých lidových nepokojů. Herodes však byl přesvědčen, že jeho stavební program je důležitý ze strategického hlediska.

Herodes „Veliký“

Herodes proslul svou krutostí. Trpěl stihomamem a nemilosrdně vyražďoval ty, co mu stáli v cestě. Byl to také protřelý politik, stavitel měst a pevností a velmi úspěšný vládce.

Během své více než třicetileté vlády království rozšířil a přestavěl Jeruzalém. Jeho politický talent se nejvíce projevil ve chvíli, kdy podpořil Marca Antonia v bitvě proti Octavianovi. Ačkoli byl Marcus Antonius v bitvě u Actia roku 31 př. Kr. poražen, Herodes dokázal vítězného Octaviana přesvědčit, že bude i nadále oddaným služebníkem Říma. Octavian (pozdější císař Augustus) Herodovi uvěřil a dokonce mu poskytl další území.

Římské divadlo v cesarejském přístavu.



Cesarea v Bibli

Prímořská Cesarea byla původně malým sídlištěm, které zprostředkovávalo obchod po moři mezi Egyptem a Východním Středomořím. Její původní název byl Stratónova tvrz podle sídloňanského krále Stratóna, který zde žil ve 4. století př. Kr. Pravděpodobně sestávala z malého přístavu, několika domů, úředních budov a možná majáku. Herodes z tohoto malého sídla udělal řeckořímský přístav s divadlem, chrámy, dlážděnými ulicemi, důmyslnými vodovodními systémy a chrámem zasvěceným Augustovi a Římu, který se tyčil nad přístavem a sloužil jako dobře viditelný bod pro připlouvající lodě.

231 po Kr. Přijíždí církevní učitel Origenés a za jeho působení se město stává centrem křesťanského učení.

57 až 59 po Kr. Pavel je uvězněn v Cesareji, poté je poslán do Říma (Sk 23 – 26).

37 po Kr. Pavel je poslán z Cesareje zpátky do Tarsu (Sk 9,29–30).

6 po Kr. Cesarea se stává hlavním městem římské provincie Judsko. Římský prefekt Pilát Pontský vládá z Cesareje Judsko.

103 př. Kr. Alexandr Jannaiois dobývá přístav. Ten pak postupně chátrá.

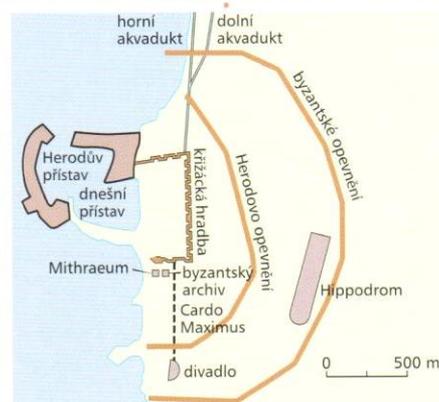
66 po Kr. Potyčky mezi Řeky a Židy v Cesareji vedou k první židovské vzpouře. Během jedné hodiny je v Cesareji zavražděno 20 000 Židů.

ca 40 po Kr. Petr obrátí na křesťanskou víru prvního pohana, důstojníka pluku Kornelia (Sk 10,3–48).

34 po Kr. Filip přináší do Cesareje křesťanství (Sk 8,4–40).

22 až 10 př. Kr. Herodes v Cesareji buduje hlavní město římské provincie.

259 př. Kr. Místo navštíví egyptský úředník jménem Zeno, odtud se datuje první zmínka o Stratónově tvrzi.



Herodovy stavby

Herodes svými stavebními plány sledoval jasné cíle, a to ve třech rovinách. Nejprve vybudoval síť pevnostní (Masáda, Herodeion, Alexandreion, Hyrkaneion, Machairús), o které se mohl opřít v případě nepokojů či napadení nepřítelem.

Zadruhé se Herodes přestavbou Jeruzaléma chtěl zavděčit Židům, kteří Herodovi nikdy neodpustili jeho idumejský původ, a zároveň tak chtěl oživit jeruzalémské hospodářství. Právě Herodes mnohem více než jiný panovník přispěl k tomu, že se chrám stal poutním místem, kam se vypravovali Židé, kteří nepocházeli z Judska. Za Heroda byla chrámová daň, kterou každoročně odváděl každý Žid v místě bydliště, nejvyšší. To vedlo k nahromadění bohatství chrámu a ke vzniku jakéhosi turistického průmyslu v souvislosti s poutěmi do chrámu. Jeruzalém se stal městem, které v podstatě vydělávalo na náboženství.

Zatřetí usiloval Herodes o to, aby byl králem všech obyvatel Judska, Židů i Řeků. Proto vytvořil řadu řeckořímských měst, která byla více pohanská než židovská. V Jeruzalémě sice byly některé pohanské prvky jako například lázně, divadla a hippodrom, bylo to však jednoznačně židovské město. Města jako Cesarea či Sebasté (Samaří) byla pohanská.

Herodovy dary určené městům za hranicemi království měly symbolizovat jeho postavení. Nechtěl, aby Židé byli vnímáni jako lidé na okraji říše, nýbrž jako významné království.

